

HELENA PUHARA □ Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac, Cavtat

sl.1. Vlaho Bukovac, *Rat na moru, oko 1871., ulje na drvu, KB-508*

Donacija ili darivanje jedan je od načina proširenja muzejskog fundusa koji je za svaki muzej ima posebnu važnost. Takav oblik povjerenja donatorâ prema ustanovi kojoj daruju predmet ili zbirku iskazujući joj time čast, ali i odgovornost da se o darovanim umjetninama stručno brine i da ih prezentira javnosti, Kuća Bukovac je iskusila nekoliko puta.¹ Jedna takva vrijedna donacija, zahvaljujući angažiranom i neposrednom zalaganju lady Jadranke Beresford Peirse i njezine zaklade International Trust for Croatian Monuments, kao i provoditelja oporuke obitelji Glen gospodina Robina Holland Martina, darovana je Muzejima i galerijama Konavala – Kući Bukovac 2006. godine.

Riječ je o ostavštini lady Zorice Glen i njezina supruga Alexandra Glena, koji su u svom vlasništvu imali deset slika Vlaho Bukovca, jednu sliku Jelice Bukovac te dva djela kipara Oscara Nemona.

Naime, lady Zorica Glen² bila je pokćerka Bukovčeva sina Aga, kći njegove supruge Bosiljke (Lujke) iz prvog braka i posljednja nasljednica obitelji Bukovac.

Svog supruga Alexandra Glena³ Zorica je upoznala u

Beogradu 1940. godine. Oženili su se 1947. godine u Londonu. Lady Zorica često je posjećivala obitelj u Cavtatu, a onamo je odlazila i kad više nije imala žive rodbine.

Bukovčeva djela iz donacije Glen pripadaju širokom rasponu umjetnikovih radova, od onih dječakih slikarija vezanih za formativno razdoblje budućeg slikara, preko radova vezanih za školovanje u Parizu, do majstorskih obiteljskih portreta i intimističkih slika iz zagrebačkoga i praškog razdoblja. Ta je donacija vrijedna dopuna zbirke Kuće Bukovac, a kao cjelina, prije nego što su neki od radova završili u stalnom postavu, prikazana je 2010. godine na izložbi *Vlaho Bukovac – donacija Glen*.⁴ No prije darivanja i stalnog smještanja u Kuću Bukovac u Cavtatu slike su tijekom 2005. i 2006. godine izlagane u Liverpoolu, Harrogateu i Londonu.⁵

Slika *Rat na moru* ili *Bitka na Lepantu*, Bukovčev rani rad, nastala je vjerojatno oko 1871. godine, u vrijeme kad je Bukovac kao mornar plovio na jedrenjaku *Osmi dubrovački*. Možemo pretpostaviti da je kao dječak s iskustvom prekoatlantske plovidbe bio privučen prikazi-

¹ Uz donaciju Glen još je nekoliko vrijednih donacija predmeta i umjetnina vezanih za život i djelo Vlaho Bukovca i njegove obitelji darovano Kući Bukovac pa u ovoj prilici zahvaljujemo Mihi Bokarici, Pavu Vukiću, obitelji Kušelj, Ljubici Brailo i Anamariji Žuvela.

² Zorica Glen rođena je 1913. godine u Beogradu, a u javnosti je bila poznata i kao barunica Zora de Collaert. Kretala se u diplomatskim krugovima, a u jednom romanu spomenuo ju je i Miloš Crnjanski kao lijepu ženu manekenske stature. Umrula je 2003. godine u Londonu.

³ Alexander Glen bio je također osebujna ličnost. Istraživač, tajni agent, mornarički ataše, pisac popularnoznanstvenih bestselera, nositelj brojnih odlikovanja, prijatelj Iana Fleminga, autora romana o tajnom agentu Bondu, pa se pretpostavlja da je djelić Glenova zanimljivog života utkan u taj fiktivni lik.

⁴ Lucija Vuković, *Donacija Glen*, Muzeji i galerije Konavala, Cavtat, 2010. Autorice izložbe bile su Lucija Vuković i Helena Puhara.

⁵ Alex Kidson, zajedno s Jane Sellars, bio je autor izložbe *Searching for Blaise: Vlaho Bukovac (1855 – 1922) and his Northern Patrons*, koja je 2005. godine postavljena u Walker Art Gallery u Liverpoolu. Ista je izložba 2006. godine otvorena u Mercer Art Gallery u Harrogate te nešto kasnije iste godine u Londonu, u aukcijskoj kući Bonhams.

sl.2. Vlaho Bukovac, Glava djevojke sa žutom tkaninom, 1880., Pariz, ulje na platnu, KB-502

sl.3. Vlaho Bukovac, Šveljica, 1884., Cavtat, ulje na platnu, KB-506

ma pomorskih bitaka te da je slike takve tematike mogao vidjeti u liverpulskim muzejima koje je posjećivao za vrijeme svoga kratkog pomorskog iskustva, ploveći od Istanbula preko Odeze do Liverpoola.

„U Liverpoolu, kad bi 'secondo' izašao na kraj, sveg me sobom vodio. Bilo je i 'Tea and Toast', pa šetnje, a i glavne smo muzeje obišli”⁶, zapisao je Bukovac u autobiografskom romanu *Moj život*.

Ostale slike iz donacije otkrivaju umjetnika koji je primarno slikarsko znanje dobio na pariškoj Ecole des Beaux-Arts, kod profesora Alexandra Cabanela. *Glava djevojke sa žutom tkaninom* nastala je u Bukovčevu ranom pariškom razdoblju, oko 1880. godine, u najboljoj maniri akademskog realizma. Portret je to mlade djevojke u lijevom poluprofilu. Duga smeđa kosa, blago valovita, razdijeljena na tjemenu, uokviruje joj lice i vrat. Velike tamne oči uprte su udesno, a pogled joj je zamišljen. Preko lijevog ramena prebačen joj je komad žute tkanine. Vrat, desno rame i dio ruke su otkriveni. Na monokromnoj pozadini tamnozeleno boje ističu se čvrste konture lika. Namaz boje je lazuran, s mjestimično naglašenim potezima kista, osobito na draperiji jarko žute tkanine. Vjerojatno je riječ o jednome od Bukovčevih talijanskih modela. Iz slikarove autobiografije *Moj život* saznajemo kakvu su popularnost među umjetnicima u Parizu imali talijanski modeli i kako je njegov prvi živi model bila upravo Talijanka imenom Maria. U fundusu Kuće Bukovac čuva se fotografija slike *Mlada Crnogorka*, izložene na Salonu 1879. godine, za koju mu je pozirala ista djevojka kao na slici *Glava djevojke sa žutom tkaninom*. Prepoznajemo je i na slici *Talijanska guslačica* iz 1880. godine, na kojoj Bukovac slika krhku figuru mlade djevojke istoga zamišljenog pogleda i u nošnji kampanijskog kraja.

Kronološki slijedi jedna mala *genre-scena* – *Šveljica*,

prikaz sestre Ane za šivaćim strojem, naslikana u Cavtatu 1884. godine, u doba kad je Bukovac dulje vrijeme proveo slikajući u Dalmaciji. Riječ je o jednoj slobodnoj, gotovo impresionističkoj studiji zasjenjenog prostora u koji se kroz poluzatvorene rebra *persijane* provlači samo mali tračak svjetlosti. Sestra, prikazana u profilu, sjedi za šivaćim strojem, ispred prozora koji ipak propušta dovoljnu količinu svjetlosti za rad.

Viola (Djevojka u ljubičastom), slika iz 1897. godine, portret je druge sestre, Gjorgje, i također pripada izuzetnim svjetlosnim impresijama slobodnog poteza i malog formata. Nastala je u vrijeme Bukovčeva života u Zagrebu i prikaz je, u malome, svega što je taj pariški đak i već etablirani slikar donio u novu sredinu i nesebično dijelio s mlađim kolegama.

Nešto kasnije, 1900. godine, Bukovac je, tada već stanovnik rodnog Cavtata, naslikao svoga sedmogodišnjeg sina Aga na stijenama poluotoka Sustjepana kako sjedeći promatra pučinu.

Koncept portreta slikanih u pejzažu, kao i upotrebu rasvijetljene palete, Bukovac razvija još od radnih odlazaka u Englesku, a osobito tijekom šestogodišnjeg boravka u Zagrebu. Na tom intimnom portretu *Aga na stijenama*, malog formata, umjetnik će, slobodno i bez opterećenja, postavivši prikladan odsječak prirode u koji uklapa nenametljivi lik djeteta, pokazati sve umijeće slikanja.

Kao dio te iznimne zbirke našla se i jedna verzija slike *Dolce far niente*, koju Bukovac u tri više ili manje slične kompozicije slika 1906. godine u Pragu. Taj umjetnički poriv za variranjem istog motiva provlačenjem kroz različite efekte svjetlosti i boje rezultirao je fascinantnim prikazima crvenokose djevojčice sjetnog izraza lica,

zavaljene u naslonjač, ruku podignutih iznad glave. Iste te godine Bukovac je naslikao dvije simptomatične i na neki način uznemirujuće slike: *Fantaziju (Glave obitelji)* i *Ormar buduće slave*. Riječ je o bizarnim grupnim portretima obitelji i studenata na kojima, u specifičnom formatu, prikazuje samo odrezane glave portretiranih osoba. Sličnu, neuobičajenu atmosferu melankolije i „neprisutnosti“ odašilje i slika *Dolce far niente* iz donacije Glen.

Taj još jedan portret Bukovčeva sina Aga dio je zbirke Glen. Format slike naglašeno je izduljenoga, vertikalno postavljenog pravokutnika. Figura mladog muškarca koji stoji i naslikan je do koljena zauzima gotovo cijeli kadar. Tijelo mu je u laganoj torziji, desna ruka u džepu hlača, a u lijevoj ruci, savijenoj u laktu, drži cigaretu. Svijetla boja puti zasjenjena je zelenkastim i narančastim namazima boje. Lijevi je dio lica osvijetljen. Blaga svjetlost rastvara desni dio slike. Na svečanom odjelu tamnosmeđih tonova ističu se bijeli akcenti manšeta košulje, ovratnika i rupčića. Iza lika je draperija tapiserije s naznačenim figurama i vegetacijom u smeđoj i tamnozelenoj gami. Drugaćijim tretmanom poteza i svjetlijim tonovima kojima definira lice i lijevu ruku te ih čini istaknutim i najzivotnijim dijelovima kompozicije, Bukovac potvrđuje svoj status izvanrednog portretista. Sliku potpisuje *Naš Ago u punoljetnosti*.

Vrijeme je to Prvog svjetskog rata. Bukovac je izoliran u Pragu. Nema više čestih odlazaka u Englesku, putovanja u rodni kraj ili u susjedne zemlje. U tom razdoblju čak ne slika ni u *plein airu*. Vrijeme većinom provodi unutar zidova kuće i u nedalekoj Akademiji, gdje mu je i atelijer. Tih ratnih godina uglavnom je slikao portrete. I

sl.4. Vlaho Bukovac, *Studija za Dolce far niente III*, 1906., Prag, pastela na kartonu, KB-504

sl.5. Vlaho Bukovac, *Portret sina Aga*, 1917., Prag, ulje na platnu, KB-501

to najčešće portrete svoje obitelji. Slika kćerke Jelice i Ivanku, nešto rjeđe Mariju. Sina Aga, koji je u to vrijeme na studiju u Berlinu, portretirao je 1917. godine. Na svim obiteljskim portretima naslućujemo isti prostor, nazire se draperija tapiserije, što će biti osnovni motiv na slikama tog razdoblja, ambijent se ne mijenja. Prostor je to praškog stana s tipičnim namještajem – kineskim vazama, paravanima, tepisima i naslonjačima, s malo više ili malo manje pripuštene svjetlosti u pretpostavljenu sobu ili na portretirani lik. Naručeni portreti koje u to vrijeme radi u svom atelijeru još su škrtiji u naznakama ambijenta, ali svi odreda otkrivaju ruku izvanrednog portretista.

Zbirku čine i tri nedatirane male skice. Jedna od njih prikazuje Konavočke, tek u osnovnim crtama naznačene brzim potezima kista. Zanimljiva je i jedna nedovršena studija ženskog akta na kojoj možemo pratiti kako Bukovac gradi sliku, a posljednja je prikaz sirene koja sjedi na stijeni usred olujnog mora – *Bura na moru*.

Uz djela Vlaha Bukovca našla se i jedna slika njegove kćeri Jelice.⁷ Riječ je o portretu žene, vjerojatno Bosiljke Bukovac, majke lady Zorice Glen. Slika je malog formata i prikazuje sredovječnu ženu u profilu. Naslikana je 1952. godine. Jelica je, kao i mlađa sestra Ivanka, od oca baštinila ljubav prema umjetnosti. Upravo je ona, uz Ivanku, bila očevo najčešći model i nije čudno da se i sama okušala u toj grani umjetnosti te je zajedno sa sestrom bila među prvim ženskim studenticama praške Akademije.

Osim portreta obitelji Bukovac, u donaciji su i dva djela kipara Oscara Nemona.⁸ Riječ je o jednostranoj brončanoj medalji s likom Vlaha Bukovca i o malom gipsanom portretu Aga Bukovca. Nemon je kao vrhunski portretist obogatio tu zbirku bistom Aga Bukovca, diplomata koji je također živio kozmopolitski život boraveći i radeći u mnogim europskim gradovima prije nego što se, kao i sva Bukovčeva djeca, potkraj života povukao u Cavtat.

Opisana donacija, koja se od 2006. godine nalazi u Kući Bukovac, iznimno je vrijedna dopuna muzejskog fundusa te ustanove i čini vrlo intiman obiteljski segment Bukovčeva opusa. Zahvalni smo svima koji su bili uključeni u povrat umjetnina u Bukovčevu rodnu kuću, gdje su danas dostupni svoj zainteresiranoj publici.

Primljeno: 17. srpnja 2022.

LITERATURA

1. Bukovac, Vlaho. *Moj život*. Zagreb: Književni jug, 1918.
2. Kružić-Uchytel, Vera. *Vlaho Bukovac: život i djelo 1855. – 1922*. Zagreb: NZG, 2005.
3. Vuković, Lucija. *Donacija Glen*. Cavtat: Muzeji i galerije Konavla, 2010.
4. Kidson, Alex. *Searching for Blaise: Vlaho Bukovac (1855 - 1922) and his Northern Patrons*. Liverpool: Walker Art Gallery, 2005.

⁷ Jelica Bukovac upisuje se na prašku Akademiju kao redovita studentica 1921. godine, i to najprije u klasu svoga oca Vlaha Bukovca, a nakon njegove smrti prelazi u klasu prof. Nechlebe te nešto kasnije kod prof. Thiele. Zbog udaje 1924. godine prekida studij, a kad se 1937. godine rastala od muža, generala Lazara Radosavljevića, vratila se u Prag i nastavila školovanje. Diplomirala je 1939. godine kod prof. Obrovskog.

⁸ Oscar Nemon rođen je u Osijeku 1906. godine. Nakon završene gimnazije odlazi u Beč, a studij kiparstva završava u Bruxellesu. Od kraja 1930-ih živi u Engleskoj.

THE GLEN DONATION – A VALUABLE DONATION TO THE BUKOVAC HOUSE

The valuable estate of Lady Zorica Glen, stepdaughter of Bukovac's son Age and her husband Alexander Glen, via the mediation of the engaged and direct advocacy of Lady Jadranka Beresford Peirse and her International Trust for Croatian Monuments, and of the executor of the Glen family will, Mr Robin Holland Martin, was in 2006 donated to the Museums and Galleries of Konavle, to the Bukovac House.

There are ten paintings of Vlaho Bukovac, one painting of Jelica Bukovac and two works of Oscar Nemon the sculptor. The Bukovac paintings from the Glen Donation come from a broad range of works, boyish paintings related to the formative period of the future artist, works related to his education in Paris, and masterly family portraits and intimate paintings of the Zagreb and Prague periods. This donation is a very valuable supplement to the collection of the Bukovac house.